

של המשנה למלך ולהפתעתם הגביע אכן נמצא בכליו של בנימין. הם מיטלטלים הלוך ושוב בין יחס משפיל לכבוד מלכים. אין להם שום דרך לנסות ולתת משמעות הגיונית למציאות הזאת. שום דבר לא מובן, שום דבר לא ברור. עד שנשמעות בחלל הבית שלש מלים: "אני יוסף אחיכם!". ברגע אחד נפתרו כל המבוכות, הסתלקו כל השאלות, התפזרו כל העננים. עכשיו הכל מובן. הוסר הלוט שכיסה את המציאות השלמה.

במובן מסוים, החיים שלנו קצת בחושך. הרבה שאלות, הרבה בלבול, הרבה מסרים מנוגדים. אנו מאמינים שבאחרית הימים הקב"ה יסיר את הלוט מעל המציאות ואנו נוכל לראות את הכל כפי שהוא באמת. אז נבין את הסיבות שמאחורי כל המאורעות, מדוע כל מה שהתרחש היה צריך להתרחש כפי שהתרחש. לא תהיה לנו שום שאלה. הכל יהיה מובן. בינתיים, עלינו לעשות את הטוב ביותר על פי אמונתנו ועל פי מוסר התורה שלנו.

1 יגש

על קרבה, אחווה ותשובה

"ויגש אליו יהודה

ויאמר בי אדוני

ידבר-נא עבדך דבר

באזני אדוני ואל יחר

אפך בעבדך כי כמון

כפרעה:"

(בראשית מד, יח)

"ויאמר יוסף אל

אחיו גשו-נא אלי

ויגשו ויאמר אני יוסף

אחיכם אשר מכרתם

אותי מצרימה:"

(בראשית מה, ד)

ההתפייסות בין יוסף ואחיו היא הנושא המרכזי של הפרשה ולכן חוזר הפועל "ויגש" בהטיות שונות כמה פעמים לאורך הפרשה, כי כאשר ישנם מתיחות או כעסים בין אנשים והם רוצים "לשבור את הקרח" ולהתפייס, הם צריכים לגשת ולהתקרב זה לזה, לדבר זה עם זה. הפסוקים שבכותרת מתארים איך יהודה ניגש אל יוסף לפני שהתגלתה זהותו האמיתית ואיך יוסף מבקש מאחיו לגשת אליו לאחר שהזדהה. מאוחר יותר יוסף דואג ליישב את בני משפחתו בארץ "גושן", וגם שם זה בנוי על אותו שורש, כאות להתפייסות ולאיחוד המשפחתי. עכשיו מתחיל שלב חדש במערכת היחסים בין יוסף ואחיו, לאחר שעד עכשיו הם היו מרוחקים ומנוכרים זה מזה. כשהאחים היו בשכם והם ראו את יוסף הולך לקראתם, כתוב "ויראו אותו מרחוק". אין הכוונה רק למרחק הפיזי ביניהם, אלא גם למרחק הרגשי. הם הרגישו מרוחקים ממנו והם רצו שהוא ישאר רחוק מהם, שלא יתקרב אליהם. הם לא רצו שהוא יהיה חלק מהחיים שלהם. הם לא רצו להיות זקוקים לו והם לא רצו שהוא יהיה זקוק להם. הם לא רצו שום קשר איתו. יעקב היה מודע לבעייתיות ביחסים בין יוסף ואחיו והוא ניסה למזער את הנזק ולהביא לשלום בין האחים. יש אפילו פרשנים המסבירים

שזאת היתה כוונתו עמוקה באותה שליחות שהוא הטיל על יוסף, כשהוא ציווה עליו "לך ראה את שלום אחיך". יעקב ידע על הרגשות הרעים שהיו בין יוסף לאחיו והוא אמר לבנו: "לך ועשה שלום עם אחיך, תתפייס איתם". זה היה המסר העמוק של אותה שליחות גורלית לשכם ויוסף הבין את המסר. כזכור, יוסף לא הספיק אפילו לנסות ולהתפייס עם אחיו, כי הם "ראו אותו מרחוק", השליכו אותו לבור ומכרו אותו למצרים. אולם יוסף לא שכח את דברי אביו והוא ידע שהוא חייב "לראות את שלום אחיו", להשלים ולהתפייס איתם. השליחות הזו נמשכה עשרים ושתיים שנה, עד אותו מעמד המתואר בתחילת פרשתנו. רק אז ידע יוסף שהוא השלים את השליחות שהטיל עליו אביו בהיותו נער צעיר, 22 שנה קודם לכן. ה"ויגש" של פרשתנו הוא האנטי-תזה, התיקון המוסרי, של "ויראו אותו מרחוק" של לפני 22 שנה.

לפעמים, כשטוב לנו עם עצמנו, נדמה לנו שאנחנו יכולים להסתדר לבד. אנו לא חשים מספיק כמה אנו זקוקים לאנשים אחרים. גרוע מזה, אנו עלולים לשכוח שאנו מוקפים באנשים שצריכים אותנו. בני הזוג שלנו, ההורים שלנו, הילדים שלנו, הקהילה - כולם זקוקים למה שיש רק לנו לתת להם ואין אנו רשאים להישאר אדישים לכך. זוהי אחריות גדולה. האחריות הזו רלוונטית מאד גם לגבי החלטה באיזו מידה להתייחס למצוות היהדות כאל דבר מחייב. קיום מצוות אינו עניין פרטי שלי. אני נולדתי יהודי ואני זוכה לחיות כיהודי בזכות העובדה שסבא-רבא שלי וסבא שלי ואבא שלי כולם התעקשו לחיות כמו יהודים ולהתחתן עם יהודיות. האם יש לי רשות להתנהג אחרת? אני חייב את הנאמנות והמחויבות למצוות לילדים שלי. אני חייב את זה גם לחברים שלי, לקהילה שלי, כי אנחנו מושפעים זה מזה. אדם שחושב שקיום מצוות והיותו נאמן או לא לדרך החיים היהודית היא עניין פרטי שלו דומה לאדם השט באניה ומחליט לקדוח חור ברצפת התא שלו. כשמעירים לו שזה מסוכן ושהוא עלול לגרום לטביעת האניה, הוא מבקש שלא יתערבו בענייניו הפרטיים. כל אחד מאתנו צריך לחוש אחריות כלפי כל עם ישראל וכלפי כל העולם, כי באמת לכל החלטה שלנו, לכל מעשה טוב או רע שאנחנו עושים יש השפעה אוניברסאלית. זוהי המשמעות של "בר-מצווה" או "בת-מצווה", שהנער והנערה מתחילים להכיר בחשיבות שיש להתנהגות שלהם ולמחויבות שלהם כלפי הכלל. מעבר להיות כל אחד מאתנו אינדיבידואל פרטי, כולנו שייכים ביחד לדבר אחד גדול.

כדי שבני אדם יחוו קירבה הדדית הם צריכים להבין ולהרגיש שהם זקוקים זה לזה. האחים לא חשבו שהם זקוקים ליוסף. להפך, הם חשבו שהוא רק מפריע להם לזכות באהבת אביהם בגלל שהוא מספר עליהם דברים לא טובים. הם חשבו שהוא פשוט מיותר ושיהיה טוב יותר להם ולעולם בלעדיו. יוסף ידע שיבוא יום והם יכירו בטעותם, הוא הרי חלם שהאלומות שלהם משתחוות לאלומתו, הוא רק לא ידע מתי זה יקרה ומה יקרה בינתיים. אולי הוא רצה למנוע את כל הצער של 22 השנים האלה ולכן הוא סיפר להם על חלומותיו, אבל הם לא היו מוכנים אז להתייחס ברצינות לדבריו ולקבל את העובדה שהם זקוקים לו. רק אחרי שהם נאלצו לרדת למצרים ושם הם פגשו בו בתפקיד האחראי על חלוקת המזון, הם היו חייבים להודות שיוסף אינו מיותר ושיש להם מה ללמוד ממנו. יוסף בעצמו, אף על פי שהוא תפס עמדת מפתח חשובה מאד במצרים, משהו כמו סגן נשיא אמריקה, לא חש שלם. חסרה לו קרבתם של אחיו. הוא היה זקוק להם והוא רצה אותם לידו ולכן הוא שיכן אותם בארץ גושן, כי הוא רצה אותם לידו גם לאחר שנות הרעב. היה לו קשה מאד לעמוד מולם ולהתייחס אליהם בזרות ובאכזריות. הוא גם חש את הכאב הגדול שלהם. ברגע מסוים הוא חש שהוא לא יכול יותר להתאפק, יצא מהחדר, בכה בחשאי ואז שב אל אחיו.

אחרי שיוסף מגלה לאחים את זהותו האמיתית הוא אומר להם "ועתה, אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי, כי למחיה שלחני אלוהים לפניכם". גם אחר כך הוא חוזר ואומר להם "ועתה, לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלוהים". לכאורה יש להם סיבות טובות להיעצב ולכעוס על עצמם, הם הרי ביצעו עבירה חמורה מאד כאשר הם מכרו אותו למצרים. מדוע יוסף אומר להם שהם לא צריכים להיות עצובים? יש כאן רעיון עמוק, שהמפתח להבנתו טמון במילה "ועתה". אמנם, ככל שהיה ידוע להם אז, המעשה שלהם היה רע, הכוונה שלהם היתה רעה, אסור היה להם לעשות את מה שהם עשו. אבל הקב"ה יכול להביא כל מעשה, גם עבירה, לתוצאות חיוביות. הקב"ה יכול להפוך כל מעשה רע לטוב. יש לו תכניות לגבי מה צריך לקרות בעולם ואנחנו לא יכולים לגרום לשינוי התכניות הללו. אנחנו רק יכולים לקבוע, על פי מעשינו, אם התכניות האלו יצאו אל הפועל בצורה נעימה או בלתי-נעימה. אם אנחנו עושים את רצונו, אם אנחנו מציינים למצוותנו, אם אנחנו חייבים כמו אנשים מוסריים והגונים, לא נסבול במהלך מימוש התכניות האלוהיות.

אם, לעומת זאת, אנחנו לא נשמעים לו ועוברים על חוקי התורה, רצון ה' יעשה בכל מקרה, אלא שאז אנחנו לא שותפים מרצון בתהליך, שיכול להיות קשה וכואב. ישנה תיאוריה מדעית המכונה "תיאוריית הכאוס", האומרת שכל דבר מגיע בהכרח לנקודה אליה הוא צריך להגיע, למרות שישנן דרכים רבות המביאות לאותה נקודה. למשל, אנו יודעים שבקיץ יהיה חם ובחורף יהיה קר, אך מה תהיה הטמפרטורה בכל יום ויום עד אז? זה יכול להשתנות משנה לשנה. אם נתרגם את המושגים הללו למושגים אנושיים, אפשר לומר שכל אדם יגיע לאן שהוא חייב להגיע, הוא רק יכול לבחור את הדרך.

במושגים גלובאליים, ההיסטוריה מספקת לנו דוגמאות למאורעות רעים וקשים, אשר רק בפרספקטיבה ארוכת-טווח אפשר לגלות את הערך החיובי שלהם. הצאר ניקולאי השני התאכזר קשות ליהודי רוסיה וביצע פוגרומים שבמהלכם נהרגו אלפי יהודים. אבל כתוצאה מכך עזבו מיליונים של יהודים את רוסיה ועברו לאמריקה ולמקומות אחרים, כמה עשרות שנים לפני שהיטלר כבש את רוסיה. ניקולאי השני היה רשע והוא ודאי לא התכוון להציל את היהודים האלה. ככל שהדבר נוגע אליו, הוא ודאי ראוי להיענש על מעשיו, אבל ה' רצה שההצלה של אותם יהודים תהיה דרך המעשים הרעים שלו. ה' לפעמים לוקח את המעשים הרעים שאנחנו עושים ומגלגל דרכם משהו טוב מכיוון שלא משנה מה נעשה, איננו יכולים לעצור את התכניות של ה'. ישנן הרבה דרכים להגיע לאותו מקום.

כל עוד אדם לא התחרט על מעשהו הרע, הוא סובל, כי הוא עדיין קשור מנטלית לאותו מעשה. אבל אחרי שהוא הבין שהוא עשה משהו רע והוא מתחרט על כך, בכך הוא מנתק את הקשר הרוחני בינו לבין אותו מעשה. אז, אחרי שהאדם עשה תשובה וניתק את עצמו מאותו מעשה, הוא יכול לראות את הכוונה האלוהית שהיתה באותו מעשה, הוא יכול לראות את הטוב שהשתלשל ממעשהו. כשאנחנו קוראים בפרשת "מקץ" איך יוסף נמנע מלחשוף את זהותו בפני אחיו וממש "משגע" אותם, אנו עלולים לחשוב שהוא מתנקם בהם על מה שהם עוללו לו, אולם זה כמובן אינו נכון. האמת היא, שיוסף כבר רואה את כל התמונה. הוא יודע, שרק בזכות מכירת האחים אותו הוא נעשה המשנה למלך מצרים והוא יכול להציל את כל האזור מרעב קשה

וממושך, אולם הוא גם יודע שאסור להם לדעת את זה לפני שהם חזרו בתשובה, כי אז הם יחשבו שהם נהגו כשורה, שהמעשה שלהם היה טוב. וזה לא נכון. המעשה שלהם היה רע, רק ה' סידר את הדברים כך שיצא מהם טוב. לכן, יוסף רצה להיות בטוח שהם השתנו, שהם חזרו בתשובה, לפני שהוא מתגלה אליהם. זוהי הסיבה שהוא הכריח אותם להביא למצרים את בנימין, הבן הנוסף (ואחרי אובדנו של יוסף - גם היחיד) של רחל, שגם הוא ודאי זכה ליחס מיוחד מצד אביו. אחר כך הוא ביים מצב כאילו בנימין גנב ממנו את הגביע, גזר את דינו לעבדות במצרים והורה לאחים לשוב לביתם. זו היתה נקודת המבחן - האם האחים ינטשו את בנימין? צריך לדעת, שהאחים היו משוכנעים שבנימין אכן גנב את הגביע! הם יכלו לטעון שהוא הביא על עצמו את הצרה הזו. המדרש מספר, שכשנמצא הגביע באמתחתו של בנימין, הם אמרו לו: "גנב בן גנבת! אמך גנבה את התרפים מאביה ואתה גנבת את הגביע". ובכל זאת, הם כולם חוזרים אל הארמון עם בנימין, מתייצבים מול המשנה למלך ומבהירים לו חד-משמעית שהם לא חוזרים הביתה בלי אחיהם הצעיר. כשיוסף רואה שהאחים לא מוכנים בשום אופן לוותר על אחיהם הקטן, הוא מבין שהם חזרו בתשובה על חטאם כלפיו ועכשיו אפשר לגלות להם את הסוד הגדול. זאת הכוונה של יוסף כשהוא אומר "ועתה, אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מוכרתם אותי, כי למחיה שלחני אלוהים לפניכם"; "ועתה, לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלוהים". עתה, אחרי שהאחים חזרו בתשובה, אחרי שהם הבינו את חומרת העבירה שהם עברו והצטערו והתחרטו עליה, עכשיו אפשר להראות לום את הטובה שצמחה מהעבירה שלהם. עכשיו אפשר לומר להם, שלא הם שלחו את יוסף הנה, כי אם האלוהים. ה' הוא ששלח אותנו למצרים כדי שיהיה כאן וידאג שמיליוני אנשים לא ימותו ברעב.

כמובן, העובדה שה' מסדר את כל המעשים שיפעלו בסופו של דבר לטובה אינה מפחיתה מן האחריות שלנו על מעשינו. צריך לעשות מצווה ואסור לעשות עבירה. הידיעה שיש מי שמשגיח ומתקן את הטעויות שאנחנו עושים אינה מתירה לנו לעשות שטויות. אנו חייבים לעשות בכל מצב נתון את המעשה הנכון. האמונה שלנו בה' רק נותנת לנו תקווה ואופטימיות, שגם אם אנו פוגשים במציאות הרבה רע, בכל זאת העולם הולך ומתקדם, הולך ומשתפר ושום דבר אינו יכול למנוע את התהליך הזה.

זהו רווח גדול שיש לאדם מאמין, כי תפיסת העולם שלו מושתתת על אופטימיות עמוקה ומבוססת היטב. הדת שלנו אינה מציעה פתרונות קסם, היא לא מבטיחה חיים קלים, אבל היא נותנת מבט אמיתי ושלם על המציאות והמבט הזה מספק בטחון ותקווה. העולם המערבי סובל מנוירוזה קולקטיבית של חרדה ודיכאון. יש לו סיבה טובה. מי שאינו מאמין, מי מבטיח לו שיהיה טוב? אם אין משגיח ושליט עליון לעולם ורק אנחנו הקובעים את המציאות, זה באמת מפחיד. לכן אנו נוהגים לומר "יהיה טוב", ואנו באמת מאמינים בזה, כי בתוך-תוכנו אנו יודעים שלא רק המעשים שלנו הם שקובעים מה יהיה, אלא ההשגחה של ה'. ואם ה' מסדר בסופו של דבר את הדברים, אז אין מה לדאוג. יש תקווה. יהיה טוב.

יחי

1

משפחה יהודית טובה

"כל אלה שבטי

ישראל שנים עשר

וזאת אשר דיבר להם

אביהם ויברך אותם

איש אשר כבודו

בוך אותם:"

(בראשית מט, כח)

מהי המשפחה עבורנו? האם עדיין יש צורך בה? הרבה אנשים יכולים לומר שמערכות היחסים המשמעותיות ביותר שלהם אינם בתוך החוג המשפחתי אלא מחוצה לו, בעבודה, עם חברים וכדו'. האמת היא, שהם מרגישים כך דווקא בגלל שהם תופשים את המשפחה שלהם כדבר המובן מאליו ולכן לא מייחסים לו חשיבות יתרה. למעשה, המשפחה היא המסגרת בה באים על סיפוקם הצרכים הרגשיים הבסיסיים ביותר שלנו. הבית שלנו הוא המקום היחיד אליו אנו שייכים לא בגלל מה שיש לנו או בגלל מה שאנו מסוגלים לעשות, אלא פשוט בגלל מה שאנחנו ומי שאנחנו. להבדיל מרוב מערכות היחסים האחרות בחיינו, הגורם היוצר והמאחד את המשפחה הוא טבעי ולא בחירי. אנו בוחרים את בן-זוגנו, אך איננו בוחרים את הורינו ואיננו בוחרים את ילדינו ואיננו בוחרים את אחינו. יכול להיות שהסיבה שאנשים צעירים מרגישים "לא בבית" בבית שלהם היא העובדה שהם לא מרוצים מכך שלא ניתנה להם אפשרות לבחור את החברים האחרים בקבוצה הזו. הם נולדו למשפחה מסוימת, שהם לא בחרו, ועכשיו הם צריכים להסתדר עם ההורים ועם האחים האלה. הם לא מוכנים לקבל את זה

והם מתרחקים מהבית, מנטלית ופיזית, כי הם לא מבינים את הערך המיוחד שיש למשפחה על פני כל מסגרת אנושית אחרת. הקשר המשפחתי הוא מיוחד במינו דווקא בגלל שהוא טבעי ולא בחירי. קשר שלא אני זמתי ויצרתי אלא נולדתי לתוכו הוא קשר שאיש אינו יכול לבטל. זהו קשר נצחי, החזק יותר מכל קשר אחר שאצור בחיי מתוך בחירה ושאוכל לבטל כשארצה בכך.

האדם המודרני אוהב מאוד את חופש הבחירה שלו. אנו מכורים להנאה שאנו מפיקים מכך שאנו יכולים לעצב את חיינו במו ידינו ואנחנו משתמשים בחופש הבחירה הזה בכל מקום אפשרי. אנו מחליטים בעצמנו היכן לגור, מה ללמוד, באיזה מקצוע לעסוק ואפילו עם מי להתחתן. ואולם, אם רק נשים לב, נראה שאין לנו שום בחירה בנוגע למרכיבים החשובים ביותר של עצמיותנו. לא נשאלתי אם רצוני להיות זכר או נקבה, חכם או טיפש, בריא או חולה. למעשה, לא הניחו לי את חופש הבחירה אם להיוולד או לא. נראה שעם כל הכבוד לתבונה שלנו וליכולתנו לבצע החלטות נכונות, מי שברא אותנו אמנם מסר בידינו את יכולת הבחירה בהרבה נושאים, אבל השאיר לעצמו את ההחלטה באותם נושאים שבהם הוא לא יכל להרשות שנעשה טעות. המשפחה היא אחד מאותם דברים. היא מהווה גורם כל כך משמעותי בחיים של כל אחד מאתנו, עד שה', שאוהב אותנו ויודע מה באמת טוב בשבילנו, לא השאיר את הבחירה שלה בידינו. כל אחד מאתנו יודע, שגם אם מערכות יחסים יפות וגדולות שהוא בנה בחייו יקרו, המשפחה שלו תמיד תהיה שם בשבילו. כל אדם רוצה להרגיש שבמשפחה שלו מקבלים אותו כפי שהוא. כל יהודי רוצה שהילדים שלו יהיו נאמנים לו וימשיכו את דרכו כיהודים נאמנים למורשת אבותם.

בפרשת האחרונה של חומש "בראשית" אנו נפרדים מיעקב אבינו, הנאסף אל אבותיו, ונפגשים לראשונה עם מושג חדש: "שבטי ישראל". עד עכשיו נישא לפיד היהדות בידי יחידים - אברהם, יצחק ויעקב. מעכשיו יש בעולם קבוצה של אנשים, משפחה מורחבת המונה תריסר משפחות, אשר כולה מאוחדת סביב הקשר המיוחד עם ריבוננו של עולם. ההבדל אינו רק כמותי כי אם גם איכותי. יחידים אינם יכולים לתקן את העולם. כדי לתקן את העולם צריך ציבור, צריך קהילה, צריך עם. שבטי ישראל הם הגרעין של עם ישראל, שהוא שותפו של הקב"ה בתיקון העולם.

אכן, יעקב הוא אחרון האבות והיחיד משלושתם שכל בניו נאמנים לדרכו. אברהם הוליד שמונה בנים, ורק אחד מהם היה נאמן לו. ליצחק היתה הצלחה של 50%. יעקב הוליד 12 בנים ובת אחת וכולם צדיקים, כולם קדושים.

כתוב בפרשה "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה". מדוע חשוב שנדע כמה שנים חי יעקב במצרים? התורה מספרת לנו את הפרט הביוגרפי הזה כדי לומר לנו שמתוך 147 שנות חייו, הוא חי חיים הראויים להיקרא חיים רק 17 שנה, ואלה הם השנים בהם הוא חי במצרים, כי רק אז יכל לחיות עם כל משפחתו. קודם לכן הוא נאלץ לברוח מביתו לחרן ואחר-כך נלקח ממנו יוסף ורק ב-17 שנים האחרונות של חייו הוא זכה לחיות בתוך משפחה שלמה ומאוחדת. בשנים האלה הוא חי באמת.

התורה מספרת לנו על שתי פעולות שיעקב עושה לפני מותו: הוא מברך את בניו של יוסף ואח"כ הוא מברך את בניו שלו. כשיוסף שומע שימיו של אביו ספורים, הוא ממחר לקחת אליו את שני בניו, מנשה ואפרים, כדי שיברך אותם. נהוג שהמברך מניח את ידיו על ראש המתברך ולכן יוסף מקרב את בניו לאביו באופן כזה שיעקב יניח את ידו הימנית, החשובה יותר, על ראש מנשה הבכור ואת ידו השמאלית על ראש אפרים הצעיר. ואולם, יעקב מניח את ידו הימנית על ראש אפרים ואת ידו השמאלית על ראש מנשה. זה לא מוצא כן בעיני יוסף והוא מנסה להזיז את ידו של אביו, אולם יעקב עומד על דעתו. הוא מסביר ליוסף שאמנם מנשה יהיה גדול, אולם אפרים יהיה גדול ממנו. רבותינו מסבירים שיעקב אבינו ראה ברוח קודשו את יהושע, שיצא מאפרים, ואת גדעון, שיצא ממנשה. יהושע וגדעון היו שניהם מנהיגים גדולים, אולם יש הבדל חשוב בין שניהם. גדולתו של גדעון באה לידי ביטוי במעשה גבורה חד-פעמי, בו הוא הראה את כשרונו הגדול כלוחם וכמנהיג והוביל את עם ישראל לנצחון על אויביו. גדולתו של יהושע, לעומת זאת, לא התבטאה במעשה רב-רושם אחד, אלא בהנהגה עקבית וממושכת של העם בכל התקופה הארוכה, החשובה והקשה של כיבוש ארץ כנען וסידור התנחלות השבטים בה. התפקיד של יהושע היה הרבה יותר קשה והצריך מסירות גדולה יותר מאשר זו של גדעון.

גם יחסי משפחה הם תובעניים יותר מהבחינה הזו. כדי לקיים יחסים טובים עם בני המשפחה, לא די במעשה טוב חד-פעמי, אלא יש צורך בהשקעה מתמדת ומתמשכת, שלא תמיד היא קלה. משפחה, מעצם טיבעה, תובעת מסירות ומחויבות. אינך יכול להחליט שלא מתחשק לך כרגע להשקיע משאבים נפשיים במשפחה ואתה מזניח אותה לתקופה מסוימת. אתה מחויב למשפחה שלך יותר משאתה מחויב לכל מסגרת חברתית אחרת, פשוט בגלל שאתה חיוני במסגרת הזו יותר מאשר בכל מסגרת אחרת. כל אחד אחר בעולם יכול, אם צריך, להסתדר גם בלעדיך. המשפחה שלך לא. יכול להיות שהמסירות והמחויבות האלה הם שמרתייעים צעירים רבים מלהתחתן, אולם בכך הם מפסידים את ההזדמנות לאושר הגדול ביותר האפשרי. האושר בא לאדם לא מאותן מסגרות שבהם הוא מקבל הכי הרבה מהסביבה, אלא דווקא מאותה מסגרת שבה הוא מרגיש שצריכים אותו הכי הרבה. התחושה שאתה חיוני, שאין לך תחליף, היא המעניקה את האושר הגדול ביותר. המשפחה היא המסגרת בה אתה חייב לתת הכי הרבה מעצמך, ומה שקורה בתהליך הוא שאתה מגלה את עצמך וכמה הרבה יש לך לתת.

הסבר נוסף שהרבנים נותנים לעדיפות של אפרים על פני מנשה נעוץ במשמעות השמות שלהם. יוסף נתן למנשה את שמו כי הוא הודה לה' על שעזר לו לשכוח את כל הסבל שהוא עבר בבית אביו - "כי נשני ה' את כל עמלי בכל בית אבי". אפרים נקרא כך כתודה על כך שה' עזר לו לפרות ולרבות. שכחה היא מושג שלילי. יוסף רצה לשכוח את כל הצער והסבל שהיו מנת חלקו בעבר בגלל קנאת האחים, קנאה שנוצרה לא מעט באשמתו של יוסף עצמו ע"י התנהגותו הלא-נכונה. יוסף רצה לשכוח את האחריות שלו לצרות שעברו עליו. יש הרבה אנשים שנמשכים למערכות יחסים עם אנשים מסוימים בגלל שאותם אנשים מאפשרים להם להתעלם מהחסרונות שלהם. יחסים המבוססים על בחירה לא-מחייבת הם הרבה פעמים שקריים, כי הם מבוססים רק על רווחים רגשיים מיידיים, תוך התעלמות מהחסרונות שבאישיות.

המשפחה תקבל אותך עם החסרונות שלך אך לעולם לא תאפשר לך לשכוח אותם. לכן, המסגרת המשפחתית מאתגרת כל אחד מחבריה ועוזרת לו להוציא את הטוב

ביותר שבו. השילוב הנפלא של אורה אוהדת ומקבלת, יחד עם ראיית החסרונות האישיים, מהווה הזדמנות ייחודית לצמיחה אישית.

כשאנחנו מברכים את ילדינו בערב שבת אנו אומרים לבנות "ישימך אלוהים כשרה, רבקה, רחל ולאה" ואילו את הבנים איננו מברכים שיהיו כמו אברהם, יצחק ויעקב, אלא אנו אומרים להם "ישימך אלוהים כאפרים ומנשה". רבותינו אומרים שההסבר לכך הוא היריבות שהיתה בין יצחק וישמעאל ובין יעקב ועשיו. אצל מנשה ואפרים לא היתה יריבות. הם היו חברים טובים, הם אהבו זה את זה. אפילו כאשר הסבא יעקב העדיף להניח את יד ימינו על ראש אפרים הצעיר, מנשה הבכור לא קינא באחיו הקטן. הוא היה בחור מצוין והיה ראוי לברכה הראשית, אבל הוא הבין שכנראה יש לאחיו מעלות מיוחדות שלו עצמו אין, וקיבל את זה בפשטות ובשמחה, בלי טרוניה. חז"ל אומרים שלמנשה היו כישורים ארגוניים טובים, אך אפרים היה גדול ממנו בתורה. מנשה לא התלונן על מה שהוא לא קיבל, אלא שמח על הברכה היקרה שהוא זכה לקבל מסבו הצדיק.

מהו הסוד? איך הצליח יוסף ליצור יחסים כאלה יפים בין בניו, שהם לא יקנאו זה בזה אלא ישמחו כל אחד בחלקו? כדי להבין את זה צריך להתבונן בהתנהגותו של יוסף במצבים מסוימים. כשיוסף רואה את אחיו במצוקה, לפני שהוא חשף את זהותו, הוא יוצא מהחדר ובוכה; כשיוסף רואה את בנימין כשהוא מגיע אליו למצרים, הוא בוכה; כשהאחים ניגשים אליו אחרי מות יעקב ואומרים לו שאביהם ביקש שהוא יסלח להם על מה שהם עשו לו, הוא בוכה. יוסף ידע לבכות. הוא ידע להיות מעורב רגשית עם בני משפחתו ולבטא את רגשותיו בפניהם. זהו הסוד הגדול. מנשה ואפרים היו לא רק אנשים צדיקים אלא גם חברים טובים שאהבו זה את זה מפני שהם גדלו אצל אבא שאהב אותם, שיכל להביע בפניהם את הרגשות שלו ויכל להראות להם כמה הוא אוהב אותם. אנחנו חייבים את זה לילדים שלנו. אם נספק להם רק את הצרכים החומריים שלהם - בכך לא די. הילדים זקוקים מאתנו ליותר מכך. אנחנו צריכים לתת להם את עצמנו.

הפעולה השניה שיעקב עושה לפני מותו היא לברך את בניו שלו, כשכל אחד זוכה לברכה אישית המתאימה ומיועדת לו. והנה אנו רואים שבדבריו לשלשה בנים

- שמעון, לוי וראובן - כלל אין ברכות אלא דברי תוכחה ומוסר. מדוע הוא אינו מברך אותם? האם הפשעים שהם עשו (שמעון ולוי הרגו את כל העיר שכם וראובן התערב בסידורי הלינה של אביו) הם כל-כך חמורים עד שאין הם ראויים כלל לברכה? האמת היא שיעקב ברך אותם. יעקב ידע את חכמת האיזון בין האמת והשלום. האמת והשלום שניהם עקרונות חשובים ויסודיים, אלא שפעמים רבות בחיים המעשיים העקרונות הללו עומדים בסתירה זה לזה ואנו צריכים להכריע לטובת אחד מהם. יעקב ידע שכדי לעשות את האיזון הנכון הוא חייב להתייחס לשני העקרונות בעת ובעונה אחת. לטובתם של בניו, הוא היה חייב לומר להם את האמת. הוא היה צריך לגלות להם את התכונות האישיותיות המיוחדות שלהם, כדי שיוכלו לתקן אותם ובכך להביא ברכה לעצמם ולסביבתם.

יעקב קורא לבניו ואומר להם: "הקבצו ושמעו בני יעקב". חז"ל אומרים שיעקב ביקש לגלות לבניו את סוד אחרית הימים אבל לבסוף הוא אמר להם דברים אחרים. ואולי הוא כן גילה להם את סוד אחרית הימים. הוא אמר להם להיות משפחה יהודית טובה. אתם רוצים להיות מבורכים? אז היו משפחה. תמיד תשימו לב שאתם מתקבצים יחד ומקשיבים זה לזה. אם תעשו כן, אם תלמדו את החשיבות של יחסים קבועים ומחייבים, אתם תהיו ראויים ותזכו לברכת ישראל סבא.

שמות

כרצונו. אנו מאמינים שהוא מנהיג את עולמו בצדק ובמשפט, גם כשאלה אינם מובנים לנו. אנו יודעים שאין ביכולתנו להקיף את הצדק המוחלט שעל-פיו מנהיג ה' את עולמו. המושגים שלנו לגבי טוב ורע, צודק ולא-צודק מוגבלים בתוך הקונטקסט של חיינו בעולם הזה, והקונטקסט הזה יכול להיות שגוי לגמרי. ה' לא עשה איתנו עסק שלפיו אם נשמור על חוקי התורה ניצל ממאורעות קשים. הוא רק העניק לנו את היכולת להתמודד. יכולת זו קשורה לידיעה שגם אותם מאורעות קשים מקורן ממנו, שהוא כל-יכול והוא אוהב אותנו. בכוח האמונה הזאת אנו יודעים שגם הסבל הזה הוא בסופו של דבר ובחשבון כולל - לטובתנו. האמונה שלנו עוזרת לנו להתייחס למציאות הזמנית שלנו, עם כל קשייה, בפרספקטיבה של נצח. התייחסות כזאת נותנת לנו כוחות להתמודד ולהתגבר.

גישה זו מודגמת במאורע המתואר בפרשה. משה רואה סנה, שיח מדברי, נשרף ונשרף ואיננו כלה. זהו סמל לעם היהודי, היכול לעבור הרבה סבל וייסורים, אך אינו יכול להיכחד. יהיה לו הכוח להתגבר על הקשיים שיעמדו בפניו. ה' אינו מבטיח למשה גן של ורדים. הוא מבטיח לו יכולת עמידה.

בסופה של הפרשה עומד משה בפני ניסיון קשה. הוא עשה בדיוק כפי שה' הורה לו לעשות: הוא עזב בית נוח במדין ובא למצרים כדי להציל את עם ישראל. והנה, מאז בואו מצרימה, המצב לא משתפר, רק מידרדר: היהודים מפסיקים לקבל את קיצבת התבן להכנת הלבנים והם נדרשים לעמוד באותו הספק יצור כמו קודם. משמעות הדבר למעשה - הכבדה נוראה של עול השעבוד. העם בא אל משה בטענה קשה ומרה: "ירא ה' עליכם וישפוט אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו". משה אינו משיב להם. הוא פונה אל ה': "למה הרעותה לעם הזה? למה זה שלחתני? ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך". משה עשה את הדבר הנכון, הוא ציית בנאמנות לצייוי האלוהי, ולאן הנאמנות הזו הביאה אותו? - לראות את אחיו האהובים מעונים עוד יותר כתוצאה משליחותו, לשמוע אותם מפנים אליו טענות קשות שאין לו מענה עליהם. אפשר בקלות להזדהות עם הקובלנה של משה.

תשובת ה' למשה מפתיעה: "ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו". יכולים היינו להבין דברים אלו כמלים

מות

למה לעשות טוב?

"וירא מלאך ה' אליו
בלבת אש מתוך
הסנה וירא והנה
הסנה בוער באש
והסנה איננו אכל:
(שמות ג, ב)

אחת השאלות הקשות שאנשים דתיים שואלים את עצמם היא מדוע אנשים טובים סובלים. לעתים קרובות קורה שאנשים שחיו כל חייהם בישרות, בצדקות ובאמונה - מתרחש אצלם אסון משפחתי. הם באים אז ושואלים: "הרב, לשם מה השתדלתי כל חי לחיות חיים ישרים והגונים? ראה לאן זה הביא אותי".

זוהי שאלה קשה ואין לה תשובה קלה. כמה פעמים כבר באו אלי אנשים ואמרו לי שכיוון שה' לא היה בסדר איתם, הם כבר לא רוצים להיות בסדר איתו. הם מפסיקים לשמור שבת, ללכת לבית-כנסת וכן הלאה. "אני לא מתכוון לעשות מה שה' רוצה אם הוא לא שומר עלי מטרגדיה כזאת", הם אומרים.

אנשים אלה לא מבינים נכון את ההבטחה שהיהדות נושאת עמה. היהדות מעולם לא הבטיחה שלא תהיינה לנו בעיות. היהדות רק הבטיחה, שאם נשמור את מצוות התורה ונחיה על פיה, יהיו לנו הכוחות להתגבר על הבעיות שלנו. אנו איננו מאמינים שבכוח המצוות שאנו מקיימים אנו יכולים לנווט ולכוון את הנהגת ה' לפי רצוננו וראות עיננו. לה' יש החשבונות שלו, שהם גדולים וגבוהים מיכולת התפישה האנושית. יכולתו גם היא אינה מוגבלת והוא חופשי לפעול

של פיוס ושל הבטחה לעתיד טוב יותר. בסגנון כזה היינו אנו מנחמים ומעודדים חבר צדיק שקרה לו מקרה מצער. אולם רש"י פותח לנו אשנב להבנה עמוקה יותר: "הרהרת על מידותיי, לא כאברהם שאמרתי לו 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ואחר כך אמרתי לו 'העלהו לעולה' ולא הרהר אחר מידותיי, לפיכך 'עתה תראה', העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה האומות כשאביאם לארץ". על פי דברים אלו של רש"י, כאן נגזר על משה שלא יכנס לארץ. על שום מה? על שום שהסתכל על המצב בהווה לא בגדלות הראויה לאדם גדול כמוהו, על שום שציפה שהצדק והמוסר כפי שהוא רואה אותו, יופיע מיד. אדם במדרגתו של משה רבנו, מנהיג ישראל, צריך לדעת טוב יותר. הוא צריך להאמין שה' מנהיג את עולמו בחכמה ובצדק גם כשזה לא נראה כך. הוא צריך להאמין בעם ישראל, שיש לו הכוחות לעמוד בניסיון שה' מזמן לו.

איננו יודעים מדוע ה' גורם לנו לסבול. איננו יודעים מדוע יש סבל בעולם. כל שאנו יודעים הוא שה' רוצה שנמשיך להיות טובים, להמשיך לעשות את הטוב פשוט משום שהוא טוב, לא כדי לקבל עליו שכר כאן ועכשיו. אנו עושים את הטוב משום שאחרת נאבד את כוחנו המוסרי, את הכבוד העצמי שלנו, את יכולתנו לעמוד איתן ולהתמודד עם הקשיים ועם הסיבוכים המלווים את חיינו.

עשיית הישר והטוב נותנת לנו כוח להמשיך. היא גם מקרבת את היום שבו, כך אנו מאמינים ומתפללים, "יהיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". טובו וחסדו יופיעו בצורה גלויה ופשוטה בעולם ללא סבל וייסורים, והעושה שלום במרומו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ונאמר אמן.

מות

זה אמיתי?

**"ויען משה ויאמר
והן לא יאמינו לי
ולא ישמעו בקולי
כי יאמרו לא נראה
אליך ה'":
(שמות ד, א)**

בפרשת השבוע אנו קוראים איך משה מקבל עליו את השליחות ההיסטורית להיות מנהיג הגאולה הראשונה, האיש שיוביל את עם ישראל משעבוד מצרים אל ארץ ישראל. בתחילה משה ממאן לקבל עליו את השליחות ולאחר שהוא מציג שורה של טענות מדוע הוא אינו מתאים לכך הוא אומר: והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי". תשובת ה': "מזה בידך?" משה עונה: "מטה". אז מצווה ה' את משה: "השליכהו ארצה". משה משליך את המטה, המטה הופך לנחש ומשה נס מפניו. אז מורה לו ה' לאחוז בזנב הנחש וכשמשה עושה כן, הנחש שב להיות מטה כבראשונה. משה מצווה לחזור על התרגיל הזה בפני העם, "למען יאמינו כי נראה אליך ה'".

מה תכליתה של ההצגה הזו? מדוע העם שלא יאמין לבשורת הגאולה של משה קודם לכן, ישוכנע להאמין לו בעקבות זאת, רק בגלל שהוא מסוגל לבצע להטוטי קסם? אחרי הכל, ארץ מצרים היתה משופעת בקוסמים ומכשפים ולהטוט כגון זה לא נחשב למשהו יוצא-דופן. והנה, כשמשה מבצע את ה"להטוט" הזה בפני בני ישראל, אכן "ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את עניי ויקדו וישתחוו". מהו שגרם לעם ישראל להשתכנע בעקבות האות הזה?

נראה שיש כאן יותר מאשר להטוט קסם. ישנו איזה מסר סמוי אך מכריע העובר דרך האות הפלאי הזה והוא שכובש את ליבו של העם. מסר זה הוא נצחי והוא תקף גם לגבינו. מדובר בעצם באופן תפיסתנו את המציאות. כל אחד מאיתנו צובר במהלך חייו סידרה של חוויות ורשמים ועל-פיהם הוא מגבש תפיסות כלליות, הנחות יסוד, "פרה-קונספציות", שהן המנחות אותו בקבלת החלטות לאורך הדרך. כל החלטה בוגרת ועצמאית שאדם עושה חייבת לקחת בחשבון בין השאר את נסיון העבר והיא נעשית בהסתמך על הנחות היסוד שגובשו בעקבות הניסיון הזה. זהו תהליך בריא והכרחי כדי ליצור חיים בעלי יציבות ורציפות, חיים שיש בהם קשר מתמשך, הגיוני ובמידה מסוימת ניתן לצפייה, בין העבר, ההווה והעתיד. למעשה, הנחות יסוד אלו משמשות כבסיס להבנת התופעות שאנו פוגשים במהלך חיינו: המשמעות שאנו נותנים למה שאנו שומעים, רואים ולומדים מתגבשת על-סמך הנחות היסוד שלנו. אם לנקוט לשון ציורית, אפשר לומר שאנו אווזים בהם כבמטה בעזרתו אנו מהלכים בשבילי החיים. הבעיה היא שלפעמים אנו שוכחים שהנחות יסוד אלו אינן אלא הנחות, ולא האמת עצמה. במצב כזה אנו עלולים להישאר מקובעים בתוכן ללא יכולת לשנות ולעדכן אותן, או, אם צריך, להשתחרר מהן לגמרי. במישור המדיני, לדוגמא, זכורה הטרגדיה שפקדה את מדינת ישראל כאשר, אחרי הניצחון הגדול של מלחמת ששת הימים התגבשה במערכת הצבאית והפוליטית הקונספציה שמדינות ערב שוב "לא יעזו" לתקוף אותנו ולכן מדינת ישראל לא הייתה ערוכה להתקפה הגדולה שלהם באוקטובר '73. וגם בתחום האישי אפשר למצוא דוגמאות רבות.

משה משליך את המטה והוא הופך לנחש. בלשון הקודש המילה "נחש" משמשת גם לפועל "לנחש" ניחוש. כדי שמשה יתרצה לצאת ולהביא לעם ישראל את בשורת הגאולה והחרות, היה צריך להבטיח לו שישנה דרך להמחיש להם שישנם דברים שהם תופשים כהנחות יסוד מוצקות ובעצם הן שגויות, מופרכות, בגדר של ניחוש. עליו לשכנע אותם שהמטות שהם אווזים בהם אינם אלא נחשים. זה לא קל. עם ישראל שרוי בטומאת מצרים מאתיים ועשר שנים. זה כבר דור שלישי של עבדים, הבלויע בארץ מצרים ואט-אט סופג את תרבותו. התפקיד של משה הוא ללמד את בני ישראל מה אמיתי ומה לא. הוא צריך לשכנע אותם שהם לא חייבים להיות עבדים, שהם יכולים לחיות כבני-חורין בעלי כבוד עצמי. בזה תלויה הצלחת שליחותו וזהו המסר הסמוי, העמוק והחזק העובר אליהם דרך המטמורפוזה של המטה והנחש, הגורם להם מהפך נפשי ומחשבתני - "ויאמן העם וישמעו... ויקדו וישתחוו".

1 ארא

דכאון, התחדשות והחלטות קשות

"וידבר משה כן

אל בני ישראל

ולא שמעו אל

משה מקוצר רוח

ומעבודה קשה:"

(שמות ו, ט)

"אני בדיכאון, אין לי חשק, אין לי כוח לעשות כלום, אין טעם לנסות" - אלה הם משפטים שאנו שומעים (או אומרים...) אצל אנשים במצבי דיכאון. זהו אכן מצב לא פשוט ולא קל לצאת ממנו. החיים לפעמים מזמנים לנו מצבי עומס בהם אנו מרגישים שהעולם מכביד עלינו, שאיננו יכולים להתמודד. זה אפשרי, אולי אפילו נורמלי, אולם אף על פי כן אסור לנו לחשוב שהמצב הוא חסר סיכוי. כל אחד מאתנו נושא בתוכו מאגרים סמויים אך אדירים ובלתי נדלים של כוחות נפש, בעזרתם אנו יכולים להתגבר על כל קושי שהחיים מזמנים לנו. ה' חנן כל אחד מאתנו בכוחות של התחדשות, המזמנות לנו אם רק נפנה אליהם ונבקש להשתמש בהם. לכל אחד מאתנו ישנה ההזדמנות להתחיל מחדש בכל יום, כל רגע, חיים חדשים. זוהי הסיבה שאין שום יום מיוחד לציון חנוכת בית המקדש לראשונה, אולם יש חג מיוחד לציון החנוכה מחדש של בית המקדש ע"י המכבים. אנו יכולים להתחדש, לרענן את חיינו, לחנוך את עצמנו מחדש.

איך עושים זאת? בפרשתנו אנו מוצאים הדרכה לכך. בסוף הפרשה הקודמת משה נמצא במצב קשה. לכאורה, שליחותו לא מצליחה. פרעה לא מסכים לשחרר את עם ישראל ואף מגביר את עול

השעבוד. בני ישראל נאנחים ונאנקים בסבלם והם באים בטענות אל משה על שהוא הביא עליהם את ההכבדה הזאת. היחס האוהד לו זכה משה מצד בני ישראל הופך לעוינות גלויה. משה פונה במר ליבו אל ה', "למה זה שלחתני?". הוא מבקש שחרור מהמשימה. כאן - על פי דברי חכמינו המופיעים ב"ספרי" - באה מאת ה' הדרכה בתורת הדיבור. ה' מלמד את משה איך לדבר אל פרעה ואל העם. לא בכדי טוען משה בתחילה "כבד פה וכבד לשון אנוכי". חוסר הצלחתו הראשונית בשליחותו קשורה לחולשתו בתחום הדיבור. על-פי ה"ספרי", ה' מלמד את משה כיצד עליו לפנות ולדבר אל העם. הם סובלים, חייהם קשים מאוד ומשה צריך להתחשב בזה ולדבר אליהם ברכות, לסבול את דבריהם הקשים ולהתאזר בהרבה סבלנות בהנהגתו אותם.

אנשים במצב מצוקה עשויים לומר דברים קשים ולא נעימים גם אם הם לא התכוונו לומר זאת. זוהי תגובה טבעית לסבלם. משה צריך להקשיב לסבל שלהם ולא למלים שלהם. משה צריך ללמוד איך להתייחס ולהגיב לאדם כולו ולא רק למילים שהוא אומר, להקשיב קודם כל לאדם המדבר ולא רק לדבריו.

משה גם מודרך איך לפנות אל פרעה. זהו מלך עקשן, יהיר וגאוותן. צריך לדבר אליו בכבוד. גם כאשר הוא טועה טעות גורלית, הוא עדיין מלך ויש לנהוג בו כבוד. פנייה מכובדת אל בני אדם משיגה את המטרה טוב יותר מאשר דרכים אחרות. אם נלמד ונרגיל את עצמנו להתנהג בסבלנות, בכבוד ובאדיבות, נתקדם לקראת מטרותינו ביתר קלות. יתרה מזאת, גישה כזו תקל מעלינו את תחושת חוסר האונים ותחזק את אמונתנו בעצמנו.

התורה מספרת שה' הקשיח את לבו של פרעה. האם זה אומר שה' קיפח מפרעה את יכולת הבחירה החופשית? לאו דווקא. אדרבא, דווקא קשיחות הלב היא שאיפשרה לפרעה להתנהג על פי רצונו. אל מול הסבל של בני עמו, יכול היה פרעה לסגת מעמדת הסרוב העקשני שלו ולהניח לבני ישראל לעזוב את מצרים לא משום שזהו רצונו, אלא משום שליבו אינו מניח לו לעשות את מה שהוא חושב ומאמין שנכון וראוי לעשות. הבחירה החופשית שלו היתה מצטמצמת בגלל המגבלות הרגשיות שלו. במלים אחרות, ה' אומר לפרעה, "אני לא רוצה שאתה תשחרר את עם ישראל רק בגלל שאתה לא מסוגל לראות את בני עמך מתייסרים. אני רוצה שאתה תעשה

זאת כי אתה חושב שזהו הדבר הנכון לעשותו". אחרי שה' הקשה את ליבו של פרעה, הסבל של עמו לא עושה עליו שום רושם וכעת הוא למעשה יכול לנהוג על פי רצונו החופשי. הקשיית הלב של פרעה היא שאיפשרה לו בחירה חופשית באמת. בחירה חופשית אמיתית היא כזו הנובעת מהכרעה שכלית מפוקחת, המודעת לרגשות אבל יכולה להתעלות עליהם. לפרעה ניתנה הזדמנות נדירה לבצע בחירה כזאת. הכרתית, הוא היה מודע לגמרי לסבל בני עמו והוא החליט לא להקל עליהם. לא היה איכפת לו שהם סובלים, העיקר שהוא לא יוותר על כבודו ועל עמדתו. פרעה נהנה מהשחרור מעול רגשות החמלה וייסורי המצפון, שהעיקר עליו והפריעו לו להתנהג כרצונו.

קשיות הלב של פרעה מבליטה ביתר שאת את הרגישות של משה רבנו לסבלם של אחיו. בסוף הפרשה הקודמת ראינו איך הורעו עוד יותר תנאי העבדות של בני ישראל כתוצאה מפגישתם של משה ואהרון עם פרעה. בני ישראל לא "שמרו בבטן" את כעסם כלפי משה ואהרון והם הטיחו בהם דברים קשים: "ויאמרו אליהם ירא ה' עליכם וישפוט, אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידו להרגנו". דברים אלה משפיעים על משה. הוא פונה אל ה' ושואל בכאב: "למה הרעות לעם הזה, למה זה שלחתני? ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך!". למשה היה קשה לשאת את הידיעה שהוא גרם להגדלת הסבל של בני עמו. הוא ידע שהסבל הזה הוא הקדמה לישועה שעתידיה לבוא עליהם, שזה כמו תרופה מרה שחולה צריך לקחת כדי להבריא ולהרגיש יותר טוב, אולם זה הפריע לו בכל זאת. משה ידע שלטובתם של בני עמו הוא צריך להקשיח את ליבו לסבלם והוא אכן עשה זאת, אולם עדיין הידיעה שהוא גורם להם סבל לא נתנה לו מנוח. סימן של אדם טוב אינו בכך שהוא לעולם לא מקשיח את ליבו, אלא בכך שכאשר הוא מקשיח את ליבו, זה כואב לו.

זה מסביר גם מדוע משה ואהרון היו זקוקים זה לזה בשליחות הזו. כדי לעשות החלטות קשות, אתה צריך אדם נוסף לידך. אתה זקוק לעצה ולתמיכה של אחרים כי אחרת אתה עלול להפוך להיות כמו פרעה, שמתנהג בקשיות לב ונהנה מזה. כשאתה עושה החלטות קשות צריך לבדוק אותם יחד עם אנשים אחרים כדי לוודא שאינך עושה אותם מתוך אכזריות וסדיזם אלא כי אתה באמת רואה איך הם יביאו